

ДУБРОВЧАНИ У УГАРСКОЈ И ЊИХОВЕ ВЕЗЕ СА БЕОГРАДОМ И СРБИЈОМ (1300 — 1541)

И. Одлазак Дубровчана у Угарску и њихово утврђивање у Сремској Митровици до краја XIV века као пословној бази за трговање у Угарској

Дубровчани су стизали у Угарску на два начина: (а) комбинованим поморско-копненим путем, тј. бродом до Сења (или и до Задра) а потом друмом преко Загреба; (б) копном, преко Босне и северозападне Србије на Сремску Митровицу, да би потом остали у јужним угарским крајевима или наставили путовања за Будим. Овај други правац пружао је могућности брже везе, те су га обично користили дипломатски курири и трговци, док је пловидба на Сењ дуго била безбеднија, па су том трасом путовала посланства на угарски двор са даровима, као и трговци који би из Угарске желели да активирају пословне канале с Венецијом. Трговци би путовали у каравану, па је Мало веће бирало међу путницима старешине транспорта; то би били „капетани“, који су се тако звали и имали су иста овлашћења и кад би се делимично путовало и морем.¹ Ту караванску трговину није водила сиротиња него властеоске породице које су припадале највишем слоју дубровачког друштва. Ти трговци најпре су довозили италијанске тканине и оружје, а потом су такве послове заменили својим учешћем у рудокопњи српских и босанских рудника.²

Дубровачки трговци стигли су до угарских међа концем XIII столећа, и то изгледа најпре преко главних области српске средњовековне државе а не преко Мачве. Занимљиво је да је одлука Великог већа (од 1. маја 1302) предвиђала да они трговци који кришом одлазе у Србију и Угарску треба да, због рата који се водио, у року од месец и по дана дођу у Дубровник. У то време живели су у Срему дубровачки трговци, који су се изговарали да не могу путовати у родни град преко Босне, јер су банови Младен и Стјепан боравили у Подрињу.³ Од племићких породица из Дубровника најпре су чланови породице Стило почетком XIV века дошли до Срема. Године 1306. је Гервазије из тога рода пословао у Митровици.⁴ И један Волчевић допутовао је из Срема у град под Срђем 1302. године. Тада су се до Срема пробили и неки Растићи.⁵ Управо тада, током XIV века развили су се насеље и трг Свети Димитрије, уз истоимени манастир, па су и мачвански банови почели у Митровици да резидирају.⁶

Гервазију Стило је 1312. године писмом било наређено да се лично или преко пуномоћника појави пред судом у Дубровнику у вези с неком облигацијом (из 1308. године); судски позив био му је уручен пред двојицом дубровачких трговаца, који су ту такође боравили.⁷ Последње године те деценије тражен је неки Менчетић, који је отишао на двор угарског краља. Тада се

завичајној општини јавио из Сремске Митровице и један члан патрицијске породице Кашице.⁸ За четири члана племићке породице Петрања, чији су тестаменти регистровани до 1348. године, поуздано се зна да су трговали по Угарској. Њихови сродници боравили су у Панонији и касније.⁹ Четрдесетих година роба која се извозила у Угарску царинила се општом стопом од 2% *ad valorem*.¹⁰ Деценију раније најзначајнији део увоза састојао се од вунених тканина.¹¹

Константин Јиречек налази да је дубровачка насеобина у Сремокој Митровици била у пуном процвату у периоду од 1356—1396. Познато је да је Дубровник 1358. године признао врховну власт угарских краљева и та околност је само унапредила делатност Дубровчана у Подунављу. Те је године у Митровици боравио један Менчетић.¹² Али не треба заборавити да је тестамент састављен 1340. године предвиђао укуп тестаментатора у Богородичиној цркви у месту и завештање две марке сребра цркви Св. Николе у месту.¹³ Помен сребра није био нимало случајан.

Године 1360—61. наводи се више припадника властeosког слоја у Митровици (Грубеша—Рањина, Гучетићи, Лучић, Гундулић, Соркочевић).¹⁴ Већ се јављају спорови међу насељеницима, па је дубровачка влада била присиљена да именује конзула, тј. председника судијског колегија.¹⁵ У Угарској су боравили и племићи којима су због дугова слати судски позиви.¹⁶ Било их је олљачкано у Угарској (1361), и то и од неких пљачкаша из Херцеговине (Стјепко Чихурић); такви случајеви се изричито везују и за Срем (1364).¹⁷ Маја 1360. један Рањина и један Градић именовани су за конзуле с обавезом да приберу сву робу и ствари Паскоја Шизе, које су остале у Митровици, где је Паскоје умро.¹⁸ Године 1361. Дубровчанима у насељу Св. Димитрија било је забрањено да ступају у грађанство те вароши.¹⁹

Своје извештаје влади Никша Гучетић је, као поклицар на угарском двору (1375), требало да шаље из Митровице; у исто место су му слате и ствари.²⁰ Нобил Мартол П. Катена налазио се 1376. године у Митровици,²¹ а три године касније дозвољено му је да иде српском краљу, мада је у исто време слао робу из Угарске и за

њу био обавезан да плати царину у Дубровнику.²² У Митровици је 1376. био и један Бунић.²³ Конзул је те године био у месту пасква Мат. Менчетић, који је три године касније, по налогу своје владе, путовао на угарски двор.²⁴ Тај конзул био је ограничен само на размирице које би биле у вези са уговорима закљученим у Митровици и околини, а спорове проистекле из погодби уговорених у Дубровнику решавали би судски органи у завичајном граду.²⁵ Андрија Бен. Гундулић био је стални али незванични представник Дубровника на угарском двору (1373—79); он је, такође, имао везе са прекодунавским крајевима, јер је неко време (1368) са братом Петром живео у Видину.²⁶

У то време, уз Дубровчане или њиховом помоћи, остваривали су зараду и трговци из средоземних области. Барселоњанин Берлингвер водио је у Угарској (1341) трговачко друштво са Ђурђем Сав. Пудићем; пословни капитал је углавном обезбедио Каталонац, а Дубровчанин је обављао послове; увожене су тканине а извожени сребро и восак.²⁷ Анкоњани су из Дубровника извозили робу не само у Босну и Србију, него и у Срем; и они и Дубровчани који су за те земље преузимали робу од њих, плаћали су царину од 2,75%; ако би продаја била извршена Србима на дубровачком подручју, царина је износила 3,75%.²⁸ Понекад су и Дубровчани из Анконе, заобилазећи матични град, преко Задра слали еспап у Угарску; таквим се начином 1381. године послужио и Михо Бунић, али је накнадно морао да намири царину.²⁹

Дубровчани су у Митровици давали потрошне кредите својим купцима. Неки од њих нису били плаћени, те њихова регистрација у Дубровнику омогућава да се види количина робе која се на тај начин продавала. Роба давана на почек била је знатне вредности. Неки трговци су због добре везе преко Сења непосредно довозили робу из Венеције. Ако би се то утврдило, као године 1374. у случају Петра Иванишевића и Мартола П. Катене, настале би афере, јер би такав начин пословања угрожавао царинске приходе Дубровника. И у том случају, као и обично, реч је била о распарчавању тканина.³⁰

Априла 1381. године дубровачки трговци који су пословали по Угарској, били су позвани да се врате у родни град.³¹ Пут је и тада водио преко Сремске Митровице, а до ње је роба спровођена и долином Неретве.³² Године 1389. двојица Бунића и један Гундулић основали су трговачко друштво за пословање у Угарској; унајмили су једног властелина, Менчетића, с годишњом платом од сто дуката, који је био дужан да робу у Угарској преузима и продаје.³³ Овом су се друштву прикључили Павле Гундулић и Марин Цријевић, а њихов „фактор“ 1391. био је Михо Растић, односно 1395. године Петар Градић.³⁴ Било је случајева (1391) да су дубровачка друштва, која су пословала са Босном, слала робу у Угарску преко трећих пословних партнера.³⁵

Јануара 1389. године за конзула у Митровици био је изабран Хрвоје де Моро; судије у судијској колегији били су, такође, пучани — Мишљен и Никша Ненадовић.³⁶ Хрвоје је ту функцију обављао до средине 1396, кад је за конзула именован Тонко Лијевка. Отад су се код њега налазиле даровнице са повластицама и повеље за дубровачке трговце у Митровици. Конзул је добио налог да листине прекопира и да преписе упути у Дубровник, док би оригинале, у случају потребе, показивао заинтересованим дубровачким трговцима.³⁷ Посао конзула у Срему ближе је био одређен одлуком Великог већа 17. децембра 1387. Као и у Србији и Босни, ако би се веровник и дужник налазили у месту с конзулом, тј. у Митровици, кредитор је могао да тражи да се преко конзула удовољи његовом праву, с тим што би конзул претходно морао да нађе за судије-приседнике двојицу из реда дубровачке властеле или пучана који би становали у истом трговишту. Конзул и судије били су дужни да саслушају парничаре и да донесу пресуду.³⁸

Сремска Митровица стекла је своје место и у дубровачкој трговини племенитим металима. Краљ Жигмунд је 29. новембра 1387. године дозволио Дубровчанима, који су пословали у Срему, да могу трговати сребром које се довозило, наводно, из Босне и Србије да би се, затим извезло у Дубровник.³⁹ Мало је чудно да би се србијанско и босанско сребро тада превозило у

Угарску а потом одатле у Дубровник. Пре ће бити да је реч о изговору, а да се уз мању количину племенитог метала из поменутих области извозило угарско сребро, тим пре што су Дубровчани боравили и у местима у којима се у Угарској вадила и претапала руда. Угарска је у то доба несумњиво била извозник метала у правцу Јадранског мора, на пример — бакра.⁴⁰ И пре Жигмундове изричите дозволе трговало се у Митровици сребром, мада је промет том скупом робом у Угарској у великој мери био ограничен. Још 1364. године бели племенити метал секвестрован је код једног дубровачког трговца у Митровици.⁴¹ Петар Иванишевић је преко Митровице извозио бакар у Венецију.⁴² Код једног Дубровчанина у граду Св. Димитрија налазила се на чувању и нека већа количина глетте (оловног оксида).⁴³ Године 1397. двојица Дубровчана су основала трговачко друштво за извоз бакра по будимској великој мери, извозећи га и на Загреб и у Сењ.⁴⁴

Заштитна писма угарског краља била су од великог значаја за однос угарских феудалаца и функционера према Дубровчанима, као страним трговцима. То се посебно односило на оне дубровачке трговце који су водили послове дубље у Угарској, на пример, у самом Будиму. Ту су у XIV веку трговали неки Гундулићи и Прокулићи а у XV столећу неки Волчевићи. Павле Волчевић умро је у Будиму, те је његов брат Андрија (јуна 1425) упутио пуномоћника да сакупи заостали новац и робу. По Угарској је пословао и Андријин син Иван, користећи се свакако пословним позицијама које су тамо стекли његови старији рођаци.⁴⁵ У једној привилегији пожунским трговцима (1402) уз њих се, као пословни чиноци, појављују други угарски и страни трговци али и барони, прелати и племићи, а као правци деловања означени су Аустрија, Моравска, Чешка, Немачка, Ердељ, Шопрон, Трнава али и Сењ. Од странаца чије је пословање па чак и кретање ограничавано пре свега наплатом тридесетнице, нико се не помиње по својој завичајности,⁴⁶ али треба допустити да су се међу онима који су користили правац преко Сења налазили и Дубровчани. Због тога није случајно краљ Матија Корвин (1465) препоручивао својим феудалцима и кастеланима да не узнемиравају дубровачке тргов-

це у пролазу, да им не бране транзит, не одузимају еспап и да их не изводе на суд.⁴⁷

Кад су већ увелико трговали у Будиму, Дубровчани су концем XIV века стизали и до мањих места јужне Угарске — у Бач, Ковин, Темишвар и Велики Варадин.⁴⁸

II. Пословање Дубровчана у Ковину, на банатској дунавској граници

У Ковин, у Банату, на самој дунавској граници према Србији, дубровачки трговци су такође дошли релативно рано. Они су ту доспели највероватније из Браничева, где их извори бележе почев од 1330. године.¹ Ковин се спомиње у дубровачкој дипломатској преписци, тачније у упутству покликсару који је ишао краљу Лајошу I Анжујском, у вези са штетама нанесеним дубровачким поданицима од стране магистра Стефана из Ковина.² Почетком шездесетих година XIV столећа поткастелан Стефан у Ковину одузео је неким дубровачким трговцима 160 центенара олова и два коња (у вредности од 280 и 50 флорина).³ Реч је, изгледа, о истом представнику власти, који је могао да хвата дубровачке пословне људе и преко Дунава, у суседној Србији, с обзиром на то да по нашим садашњим сазнањима Ковин још није био развијен толико да би се преко њега водила спољна трговина.⁴ Ипак, стално насељених трговаца већ је било у Ковину 1377. године.⁵ Централна власт је помагала трговински развој насеља. Угарски краљ Жигмунд је, примерице, 1392. године ослободио Ковинце од плаћања царина и тридесетнице, али је за узврат тражио од њих да чувају прелат на Дунаву.⁶

Иако вероватно дубровачких трговаца у Ковину никад није било толико као у изразито транзитној насеобини у Сремској Митровици, кад је ова страдала од упада Турака (1396) и кад су ти продори Османлија постали ретки после турског пораза код Анкаре (1402), већ концем прве деценије XV столећа почео се у Ковину купити већи број стално насељених Дубровчана. Њихова имена откривају одлуке Малог већа о именовану судских колегија за решавање распри у самом Ковину. Из јуна и јула 1409. за конзуле су бирани племићи: познати Савко (Савин) Мих. Бобаљевић,

Томо Лукаревић и Вук Бобаљевић, а за судије Павко Томов, Ђурађ Кружић, Шимун Николић, Пјерко Томковић, Марин Лебров и Влахуша Братков. Судске колегије образоване су на захтев Бенка Томашевог, Стојка Милетића и његовог компаниона покојног Рада а као кривци су означени Милош Ненадов, Никола Џивојевић и Стјепко Џивојевић из Београда.⁷ Дакле, те 1409. године у Ковину је свакако живело петнаестак дубровачких трговаца, међу којима је било и представника властеле, посебно из породице Бобаљевића; било је и трговачких друштава како у самом месту, тако и мешовитих, у којима су учествовали и неки Дубровчани насељени у Београду.

Марта и маја 1410. године такође су именоване две судске комисије за спорове у Ковину. Функцију председника (конзула) имали су Вук Бобаљевић и Влахо Бобаљевић а судије-приседници били су Савин Бобаљевић, Томаш из Сплита (такође са племићким предикатом), Шимун Николић и Ђурађ Катић; као тужиоци иступали су Ђунко Ђиновић и Џвјетко Томковић, док су као кривци означени Павао, ванбрачни син Рафа Гучетића, и његов ортак Мароје, односно Мароје са Шипана с Николом из Шумета. Поред властеле и сиромашних пучана са отока и дубровачких села, уз Дубровчане се јављају и представници сплитског патрицијата.⁸

Августа 1412. године такође је образована слична судијска тројка (Милош Ненадов, Матко Ненадов, Јакша Арнутовић) да расправи спор између Бартола Маринова и Дејана Ратковића, као оштећених, и Лукше Озерковића.⁹ Неки од поменутих можда су становали и у суседном Смедереву, јер су истога дана Јакша Арнутовић, Бартол Маринов и Дејан Ратковић наведени као конзул и тужиоци и у Смедереву.¹⁰ Треба претпоставити да је између Ковина и Смедерева постојао стално интензиван контакт.

Према томе, у кратком временском распону од 1409—1412. године срећу се четири представника властеле (од којих три Бобаљевића), двојица патрицијских бастарда (који ће се и касније чешће јављати у суседном Смедереву¹¹) и 22 до 23 пучана.

Године 1430. неки занатлија у Ковину водио је трговачко друштво с једним кло-

бучарем у Новом Брду.¹² Дакле, веза Ковина и с јужним градовима Србије.

Коју годину касније у Ковину је као месни кнез живео Матко Таловац, такође родом Дубровчанин. Као човеку утицајном и на угарском двору, дубровачка влада се њему јадала на праксу заведену у Босни да се сребро „бола“, тј. да се удара жиг и тиме онемогућава изношење скупог метала из земље без плаћања царине.¹³ Кад је Ковин привремено доспео у српске руке 1457. године,¹⁴ веза Дубровчана из Србије с тим градом је самим тим олакшана.

III. Трговина Дубровчана у Срему и осталој Угарској од 1400—1526. године

Уз Митровицу и Ковин, Илок у западном Срему, опет на Дунаву, био је трећи јужно-угарски град у који су долазили Дубровчани, и то не само директно, из Дубровника, него и из Србије, преко Мачве или Београда. Господари Илока су одиграли значајну улогу у бунтовном покрету против краљица Јелисавете и Марије 1387. године.¹ Преко Илока дубровачки дипломатски курири ишли су у Будим још у XIV веку, нарочито кад је страдала Митровица (1396).² Можда су при повратку из угарске престонице користили низводну вожњу Дунавом. Средином XV века Дубровчани су се чешће обраћали познатом магнату Николи Илочком за интервенцију или су га просто о својим стварима обавештавали.³

Насебина стално настањених Дубровчана у Илоку може се констатовати од последње године XIV века. Једанаестог марта 1399. године, наиме, именована је судска комисија, у којој је Џоре Палмотић, као конзул, имао да „in partibus Ulloch“, дакле, можда и ван самог града, по мањим судским местима, интервенише по жалби Бенка Гундулића, који је тражио да се секвеструју добра Андрушка Франовог, умрлог у Угарској; као судије уредовали су још Милак Белојевић и Цвјетко Ненадов.⁴ Неки из породице Ненадов најпре су забележени у Сремској Митровици, а двојица, затим у Ковину (1412); можда је реч о блиским рођацима који су се пресељавали у та места због пословне привлачности тих градова. Вероватно се мислило на Илок кад је (28. новембра 1398) изгласано

овлашћење кнезу и Малом већу да на рок од пет година могу бити бирани конзули у Србији, Босни, Срему и у Бугарској.⁵

У Илоку је 1412. године извршена отимачина Николи Гучетићу док се налазио у тромесечној дипломатској мисији у Угарској, тј. украдена су му два коња са седлима и неки новац (24 дуката у свему).⁶ Судска интервенција изазвана је тада на молбу Јакова Водопије, који је тражио да се у вези с неком штетом коју је претрпео испитају сведоци и у Илоку и у Руднику. У Илоку су комисију за испитивање сачињавали Пјерко Округли, Михо Округли и Никола Милошевић.⁷ Истовремена акција у оба места сведочила би о пословној вези између Дубровчана та два града. Никола Ни. Гучетић жалио се против свог бившег момка Радмила. Исте године Гучетић је затражио судско уредовање и у Илоку; за чланове судског већа именовани су нобил Иван Лучић, Николица Милошевић (или Фурђевић) и његов ортак Миклош.⁸

Неколико мање угледних пословних људи из редова Дубровчана забележено је у Илоку и 1412. године. Тога јула Радмило Буњин послао је Брајка Медојевића из Илока у Будим да му обави неки посао; обећао му је девет перпера као награду а дао му је само три; због тога је уложена жалба у Дубровнику и том приликом су као сведоци наведени: неки Радивац, Обрад Голубић, Драгиша Руђевић, Ратко Влашић и неки Обрад.⁹ Они су морали живети у Илоку кад су им погодба а и начин њеног извршења били познати.

Неки спорови који су се фебруара 1427. године решавали у Илоку указују на то да су Дубровчани у том месту одржавали пословни контакт и са својим земљацима у Сребрници. Руско и Никола Припковићи дигли су у Дубровнику тужбу против Ђурђа Припковића и Мароја Радановића у Илоку, док је њихов друг Никша Ружичић с њима то исто учинио против Радоње Радосаљића у Сребрници. У Илоку су судијску тројку сачињавали Паскоје де Марота, Мароје Николић и Ђухо Брајковић. Последња двојица и Михо Мурнић требало је да у Илоку пресуде по представци Никше Ружичића против Паскоја де Марота.¹⁰ Пола године касније Ђухо Маркочевић, Паскоје Маротић и Ђухо Брајковић требало је да иследе и донесу пресуду по тужби

Миха Ђурђаве против Влахоте Дабиживовића.¹¹

Властелин Марин М. Лукаревић завршио је пословање у Илоку 1434. године. У месту је имао куће, поседе, тканине и дужнике у самом насељу, као и изван њега; вративши се у родни град, именовао је свог слугу Ивана Зоића (вероватно Сремца) да му прода покретна и непокретна добра и утера дугове.¹²

Људи илочног бана Олварта долазили су у Босну и ту пресретали Дубровчане при пропутовању. Конкретно, Вукић Прибишевић, Вукић Угриновић, Гучић и други отели су Богиши Богмиловићу, док се налазио у Бијељини, робе, тканина, новца, два коња, оружја, сребрну чашу и одела у укупној вредности од 435 дуката.¹³ Он се с тим еспапом свакако налазио на путу у Срем и Угарску. Треба запазити да је поред тканина, као карактеристичне увозне робе, ту било и сребрнине и других предмета. Извоз израђевина од сребра и злата из Дубровника у Илок потврђивало би можда писмо упућено управним и друштвеним чиниоцима у Илок (*maclaus de Ploch et baroni iloschi*) од стране дубровачког златара Коле.¹⁴ Постоје и неки други документи о извозу дубровачког накита у Угарску.¹⁵

Уз ову констатацију треба нагласити да је 20-их и 30-их година XV века извожено угарско сребро од стране Дубровчана. Дубровчани су, на пример, 1428. године протестовали што су им на босанској територији, приликом пролаза, „болали“ сребро које није потицало са подручја босанске државе, него из Угарске, Зворника и Сребренице.¹⁶ Они су се налазили и у познатом руднику сребра и злата у Нађбањи (*Rivulus Dominorum*), који је краљ Жигмунд (1411) поконио деспоту Стефану Лазаревићу. Бобаљевићи из Ковина, нарочито Влахо, брат Вука и Савка Мих. Бобаљевића и Вукше Мишетића, деспотовог цариника,¹⁷ радили су у Нађбањи. Влахо је 1429. године саставио а августа 1430. потврдио опоруку, из које се види да је поседовао кућу, виноград и земљу. Ту је умро и син му Томко, који је сахрањен у локалној цркви Св. Стефана. Аутентичност тестаментa утврђена је испитивањем сведока у Београду, одакле је тестамент донесен у Дубровник јуна 1432. Занимљи-

во је да се као сведок при састављању завештања, поред двојице Дубровчана, јавио један Фирентинац,¹⁸ кога је, као и Дубровчане, привукла маса племенитог метала.

Већ првих година XV века Дубровчани су поново стално боравили у Сремској Митровици, па је ту Марин Бутков 1408. године чак саставио и свој тестамент. Њега је писао Ђурек Катић а у завичајни град га је пренео Шумећанин Богоје Маројевић, настањен у Смедереву. Марин је из Митровице стално пословао са Србијом, јер му је чак и деспот остао дужан 45 либара сребра. Покојник је располагао сребрним и неком великом ниском која је била заложена.¹⁹ У завештању су поменути и неки Дубровчани из Ковина, као брат Савка Бобаљевића, Шимун Николић, Никша Џивејивић и његов брат из Београда или Смедерева. Град је очигледно постао привлачан за људе са стране па и за Дубровчане из других насебина. Њихове спорове су поново решавали конзул и судије у месту.²⁰ Нешто касније, компанија коју су сачињавали браћа Соркочевићи, пословала је и у Митровици, од марта 1434. до краја 1441. године. Давала је робу на вересију, те се на крају пословања јавио велики број дужника из Угарске, неки Стефан из Митровице за неко сребро, угарски краљ за 142 дуката, деспот за осам литара сребра, Брајан Радиновић из Београда, чак неки из Трговишта (крај Новог Пазара), неки из Сребренице, Величко из Крупња, Прибисав из Мораве, Прибисав — бродар са Дрине, па и три Турчина, свакако из Србије.²¹

Људи из Дмитровице одлазили су и у рудник Сасе (1446) крај Сребренице, камо је побегао и момак Џивка Браишића, Божидар Милошевић са 180 дуката и другим покраденим стварима. Један од сведока, Радак Ивковић, фамул Џивана Срђевића, знао је за то, јер се месеца августа враћао са сајма *de Dmitrovç*. Његове наводе је потврдио и Томко Утјешиновић, момак Матулина Скверлистића.²²

После смрти деспота Стефана Лазаревића (1427) Београд је ушао у склоп угарске државе. Примајући тај град, краљ Жигмунд се из Београда (9. новембра 1427) јавио дубровачкој властели, изрекавши жељу да у Београду не само ради на утврђивању међа краљевине него и да помогне окупљање трговаца и занатлија; у том на-

стојању он је молио дубровачку владу да саветује својим трговцима да одлазе у Београд.²³ Укључење Београда у састав Угарске помогло је тешње привредно повезивање града под Авалом с Мађарском и уопште интензивирање веза Дубровчана из Деспотовине с њиховим сународницима у крајевима преко Дунава.

Почев од 20-их година XV века Дубровчани су били све присутнији и на тржишту угарске престонице, у Будиму. Управо после укључења Београда у Угарску дошло је и до повећаног довоза србијанског сребра у градове северне Угарске. То је, уосталом, било доба најинтензивнијег рада у средњовековном рударству Србије. Додељујући повластице Пожуну (Братислави) да кује сребрни новац и да оснује монетарну комору, краљ Жигмунд је дозволио увоз сребра из Рашке у Пожун,²⁴ свакако имајући у виду велику србијанску производњу тога метала. Не треба много маште па да се закључи да је такво доношење сребра из Србије у северну Угарску било у пословној „надлежности“ дубровачких трговаца.

Дубровчани су сребро из Србије извозили и у Венецију и то опет из Смедерева преко јужне Угарске, Славоније и Хрватске. Године 1455. код села Перне, између Крупе и Стеничњака, један транспорт био је нападнут од трговаца, људи целског грофа. Сребро је било одузето, и то 155 фунти *ad pondus de Smederevo* и неко друго сребро *ad pondus de Rudista*. Пошиљка је свакако у потпуности потицала из окана Рудишта, рудника под Авалом, само је део сребра спремљен за експедицију у Смедереву а остало је паковано у Рудиштима.²⁵

Смедеревски Дубровчани уопште су били добро повезани са Угарском. Дамјан Јун. Ђорђић, који је у Смедереву живео пуних 13 година, умро је у Угарској. Његов син Јуније, иначе у служби угарског краља, такође је боравио у Смедереву.²⁶

У Будим су Дубровчани доносили не само тканине и сребро с накитом, него и скупци и много тражени бибер. Павле Волчевић продао је (вероватно 1424. године) тога зачина за 1.500 дуката, па је новац добијен од продаје уложио у куповину 170 комада пољских тканина (*rapni polani*) а преосталих 700 флорина дао је на кредит тројници домаћих трговаца. Кад је умро у Будиму,

његова је добра узаптила краљица. Од ње су је преко будимског суда тражили покојникови сродници.²⁷ Према томе, тканине у поседу дубровачких пословних људи у северној Угарској нису припадале само италијанској и евентуално дубровачкој продукцији.

Уносна трговина сољу у Угарској такође је привлачила промућурне Дубровчане. У том погледу у прво време били су повезани са својим сународником Матком Таловцем, који је 30-их година био „комес“ солне коморе.²⁸ Нека дубровачка властела, по споразуму закљученом 1433. године, имала су потраживања од Матка Растића који је живео у Београду, и то у вези са сољу; овај, пак, морао је због тог артикла бити на вези са угарском комором соли.²⁹ Око 1460. године угарски официјал за со у Београду, по краљевском мандату, био је Дубровчанин Франко Васиљевић. Франко је био дужан да због соли изврши неке наплате; он то није учинио, него је према неком договору требало да то питање расправи са краљем Матијом Корвином. Да би био у стању да преузме продају соли и да одговори великом улагању новца, Франко се удружио са двојицом трговаца из Србије, од којих је један био домаћи трговац из Приштине. Васиљевићеви финансијски послови такође су били многострани: с једне стране, угарски краљ му је дуговао 5.000 а он сам једном Мађару 700 дуката.³⁰ Београд и друге тврђаве на Дунаву и Сави снабдеване су (1466—67) Дунавом, што ће рећи из Угарске и суседних крајева; ипак, нису довожени риба и месо, јер ни сама Мађарска тога није имала у довољним количинама.³¹

Средином 60-их година XV века у Дубровнику су радо оснивана трговачка друштва за пословање у Угарској. Руско Турковић је започео да послује заједно с Ником Прибисалићем, званим Форнар, марта 1463. године са главницом од 638 дуката и свега с роком од шест месеци. Августа 1466. са још једним трећим, они су обновили рад са 900 дуката на две године. Августа 1464. њих двојица, Форнаров син и један подстригивач, унели су у нову компанију 338 дуката у тканинама које је у Угарској требало продати.³² Нико Прибисалић који је дуже обилазио угарска тржишта, маја 1473. био је већ у родном граду,

те је на сличан начин закључио пословну заједницу с једним Дубровчанином без пословног капитала, с тим да у Угарској прода еспапа у вредности од 80 дуката.³³ Нико је са братом (1472) био пуномоћник у Дубровнику Марка М. Бунића који је живео на угарским странама.³⁴

У Будиму су Дубровчани састављали новчана документа. На пример, априла 1477. дубровачки патриције Витко Кл. Гучетић добио је од господара Марина Ђорђића 532 дуката што није наплатио, јер је не-реализована ставка изазвала спор између Марина и брата му Николе,³⁵ с којим је свакако водио компанију. Исти Гучетић у првој половини 80-их година примио је новац и робу по рачуну Николе Матковића. Вито је био пуномоћник Мата Т. Бунића, а Мато је Николи, док је био у животу, позајмио 20 дуката. У свратишту, у којем је Никола умро, Вито је од Николе на самрти примио 30 дуката и од тога је Мату вратио дугованих 20; Мато је, међутим, тражио и преосталих 10, које је покојник наменио својим сестрама у старом крају.³⁶ На заоставштину Николе Матковића набацио је секвестар патриције Замања још 1486, кад се чуло да је Никола у Угарској умро, враћајући се у топли завичај с Витом Гучетићем. Дизање секвестра захтевала су двојица Округлића,³⁷ чији су старији рођаци такође некад трговали у јужној Угарској. Дакле, било је дубровачких трговачких породица које су дуже и са више генерација својих чланова биле повезане за послове у Угарској. Од наследника поменутог Марина Ђорђића (1486. године већ покојног) пуномоћници Ђурђа Кружића тражили су наплату једне Маринове менице на 600 дуката, издате у Будиму 10. јуна 1475. године.³⁸

Средином 80-их година XV столећа има више смртних случајева у редовима Дубровчана. У ствари, нестајала је из живота генерација која је годинама вредно водила послове у угарским крајевима. Међу страним трговцима било их је који су били и убијани у Угарској. Радивој Млековић, који је дуго пре тога живео у Сребреници, и Божо Марк. Тинтинић, били су 1488. године убијени у северној Угарској. Међу заосталом робом налазиле су се и две либре сирове свиле, што је, према упутству дубровачких поклисара, требало да уновчи

мајстор Стјефан, Дубровчанин, краљев берберин.³⁹ Као што се види, било је и занатлија Дубровчана у Угарској, и то на угледним положајима. Што се тиче дубровачких трговаца у Будиму, они нису пословали само у граду, него и у другим, мањим местима тога дела Угарске.

Последње деценије XV века има, такође, неколико примера да су Дубровчани умрели у Будиму и Угарској. Заоставштину Марина Габриелова (1491) требало је скупљати у Будиму и другде, а новац који би се убрао имао се уложити у говеђе коже које би се извезле преко Сења или Ријеке.⁴⁰ Говеђе коже ће од средине XVI столећа постати карактеристичан извозни артикал Мађарске под турском влашћу. У Угарској је 1498. године умро Андрија Братићевић.⁴¹ Крајем 1493. у Будиму је умро дубровачки посланик на угарском двору. У рукама његових ортака остало је сребрнине. За његов погреб потрошен је 21 дукат.⁴² Из другог документа види се да је неким трговцима, као Франку Ник. Ђорђићу, било посебно дозвољено да иде у пратњи посланиковој, носећи на продају сребрнине и скупог одела.⁴³ Једна удова је, пак, тражила да јој се из залога врати неки драги камен (рубин), да би га њен брат понео у Угарску и продао.⁴⁴ Угарска је, дакле, важила као земља у којој су пролазили и скупљи артикли, односно предмети.

Између 1490. и 1493. године у Будиму су као ортаци пословали Ђурађ Ратковић и Петар Добретковић, с тим што је Петар био страна која је имала да при окончању пословања намири неке дугове.⁴⁵ После рада сличних компанија обично би остајали дужници; да би прикупио новац од њих, из Дубровника би се слао посебан агент-пуномоћник који би утеривао обавезе и преко суда.⁴⁶ Антун Мар. Џиватовић и Лука Алегреговић пословали су не само у Угарској, него су прелазили и у суседне немачке земље.⁴⁷

Дубровачка влада настојала је да њени поданици уживају посебне повластице при плаћању царина у Угарској. Позивајући се на свој положај дела краљевине (вазалитет), она је у упутству поклисару Николи Дом. Ђорђићу 13. априла 1493.⁴⁸ а потом крајем лета 1502.⁴⁹ тражила да издејствује да се дубровачки грађани третирају као

Будимци и да се сматрају као изузетно препоручени. Добри краљ Владислав II прихватио је разлоге мале републике, па је дубровачке трговце изједначио код наплате дажбина са будимским трговцима.⁵⁰ То је Дубровчанима добро дошло да могу да издрже конкуренцију домаћег пословног света.

У првој деценији XVI столећа умрли су у Будиму: златар Јаков, ванбрачни син Николе Паск. Левајића (1505),⁵¹ Августин Мар. Наљешковић (1505),⁵² Никола Март. Цријевић (1506)⁵³ и Јаков Ник. Жупан (1509).⁵⁴ Цријевићеву заоставштину прихватио је Јаков Ник. Цријевић, насељен у Будиму. У радњи златара Јакова нађено је прстења, крстова, перли, злата, драгог камења, разне сребрине и другог накита. Јаков Н. Цријевић био је овлашћен да сакупи ствари из радње, тканине, одела, покућство, новац и дугове умрлог златара; имао је права да изађе и пред краља Владислава, ако би запела акција сакупљања добара.⁵⁵

Пословање Јакова Н. Цријевића у Будиму било је од већег значаја. Са својим рођаком Габриелом Стјепановим водио је трговачко друштво. Почетком октобра 1508. године, обе стране уложиле су у заједничка пословања по 6.987 дуката.⁵⁶ Са Јаковом имао је компанију и Андрија Лук. Соркочевић, кога је Јаков јула 1508. известио о четири путовања која је обавио, два у Венецију и два у Турску; на путовању је претрпео и штете због тога што му је Анђело Франкопан отео робе и готовог новца, што је касније повраћено уз велике трошкове. У Будиму је био још неки дубровачки патриције Томо, код кога се налазио инвентар робе која се налазила у компанијиним дућану, као и оне коју је Јаков собом носио на путовања.⁵⁷

И други дубровачки трговци у Угарској пословали су по Турској. Димитрије Иванов, који је живео у Београду, послао је једном Замани у Скопље балу лондонских и балу венецијанских тканина а на име дуга држао је 1.200 ножева.⁵⁸ О трговини с Турцима сведочи и 3.500 акчи у заоставштини Божа Маринкова Наљешковића, умрлог 1513. године у Будиму. Као сведоци о заоставштини забележени су Доминко Илије Богдановић и Виценцо Мар. Бери-

ша.⁵⁹ Та веза са Скопљем и Турском одржавана је преко Београда.

Трговину са Скопљем водили су у другој деценији столећа и неки Дубровчани насељени у Илоку. Виценцо Радина Мумало, агент у Илоку, с пролећа 1516. године бавио се у граду на Вардару и тамо је на обвезници примио од Себастијана Стј. Наталовог 1.500 акчи.⁶⁰ Поменути Мумало био је тужен пред илочким судом од стране Мата Дабиживова, дубровачког трговца, зато што му није испоручио неку опрему за пет коња што је примио у кући Јакова Ник. Цријевића у Будиму од Ивана, сина Радоја званог Голијас.⁶¹ Син Радоја Голијаса, кожухара, Антун умро је априла 1510. године у граду Острогону (Естергом), а његово имање (новац, одела, коже и друго) сакупио је трећи Голијасов син Франо.⁶²

У другој деценији XVI века треба констатовати значајну новину у пословању дубровачких трговаца у Угарској: њихов одлазак у села, и то како у близини велграда Будима, тако и у пограничном Срему. Пре почетка 1514. године у селу Тулму живео је Јаков М. Цријевић. Он је из будимске радње свога стричевића Јакова Ник. Цријевића више пута узео ствари у износу од 250 дуката, чак да о томе нису знали ни Јаков Николин, ни Никола Л. Ђорђић који је био с њим. Као сведоци изјаве да ће платити поменуту своту потписали су се Виценцо Радоњин Мумало (из Илока) и Моденац Ђовани Муцарело, лекар острогонског надбискупа и кардинала.⁶³

У селу Зензину (Zenzin), свакако у близини Илока, дата је пред већим бројем Дубровчана изјава у вези с поменутим коњском опремом добијеном у Будиму. Кожухар Мато Дабиживовић пред судијама села Кељинци (in villa Cheglinzi), Илијом Радосаљићем и Божом Матасовићем, тужио је Ивана Голијасовића и то на основу једног пословног писма које му је упутио Виценцо Радов Мумаловић. Мато је био Виценцов пуномоћник, те је у том својству добио налог да Ивана судски притисне за поменуту коњску опрему у вредности од 35 дуката. Иван је одговорио да је добио пресуду у Дубровнику, и то пошто су тамошње судије касирале пресуду коју је Виценцо издејствовао од илочких судија. Ипак, Иван је вратио тих 35 дуката свом

брату Бернанду, који је био Виценцов пуномоћник, како су тражиле дубровачке судије. Мато, такође Виценцов пуномоћник, тражио је пред скупом Дубровчана у Зензину да му поменути новац преда Бернанд као други пуномоћник заједничког принципала. Сведоци о тој изјави и предаји новца били су: Гашпар из Сења, фактор Јакова Цријевића, Марин Леонардов Цицојевић, Томаш, фактор Јакова Бенковог, Конављанин Никола Младошевић, Миховил Петровић из Дубровника, Марин Бернандов Цицоје и Ђурађ Радојевић из Дубровника.⁶⁴ Значајна је појава десетак пословних агената и пуномоћника дубровачких у једном сремском селу. Није без интереса напоменути да су њих тројица били неписмени а четврти, Конављанин — знао је само ћирилицу. Судећи по именима, двочлани суд у Кељинцима, опет сремском селу, састојао се од Дубровчана, дакле — тамо стално насељених. Силазак трговаца из далеког Дубровника у панонско село само би сведочио о могућности упућивања у пословну ширину.

IV. Пословање са Турцима у Београду од 1521—1541. године

У следећој деценији трговина Срема и Славоније са Београдом и целе јужне Угарске с Турцима изазива пуно пажњу. Говорећи о карловачкој надбискупији, папски легат је (8. фебруара 1525) писао како се црква у пограничним областима према Турцима налази у незавидном положају и да је приморана да зрнасту храну набавља од Турака. Да би дошли до хлеба, црквени људи морају Турцима да дају у замену соли и ножића, које ови купују за своје војнике. Како је постојала забрана да се неверницима испоручује со, кардинал је молио да се та забрана за надбискупију скине за количину од 20.000 дуката. На сличан начин вођени су послови око ослобађања заробљеника.¹ По подацима папског визитатора постају јаснији и наводи о ножевима у пословању београдских Дубровчана почетком XVI века.

За разлику од Бачке и Баната, Славонија је Турцима слала зрнасту храну. Због тога је Сабор славонских сталеза 19. априла 1528. године забранио извоз животних

намирница оним крајевима које су Османлије већ заузеле; нарочито је требало спречити трговце који су пловили Савом и Дравом од Осиека.² Дубровачки трговци из Београда почели су пословати са Осиеком одмах чим је место пало под власт Турака.³

У Срему који се већ потпуно налазио под утицајем Турака, било је дубровачких трговаца и после 1526. године. Један од њих, Влахуша Ивановић, звани Мајак, умро је у Срему 1537. године.⁴ Његово станавање не везује се ни за Митровицу, ни за Илок, ни за Карловце, где је касније била насеобина.

И после мохачке битке било је људи у угарској метрополи који су пословно били везани за Дубровник. Почетком 1528. године умро је у Пешти Франческо Розели из Арца, који је уз Дубровчане продавао тканине.⁵

Турци су сасвим заузели Будим 1541. године. Изгледа да су они у граду затекли понеке Дубровчане. Иначе, тешко би се могло разумети умирање извесних дубровачких трговаца већ крајем те или почетком следеће године, јер болесни и стари свакако се не би упућивали у тек коначно заузет град. Првих недеља 1542, на пример, преминуо је у Будиму Томо Марина Лукачић.⁶ Још 1529. године, кад је Будим привремено дошао у турске руке, Дубровчани су тражили да им султан Сулејман Законодавац потврди повластице угарских краљева о слободној трговини а успели су да закупе царину Будима.⁷

*

Иако понекад недовољно изричито, Дубровчани у Срему, Банату и осталој Угарској још из првих деценија XIV века налазили су се у пословном саобраћају са својим земљацима у рудничким и другим местима Србије. Док је с Митровицом контакт преко Мачве био само саобраћајни, у односима Ковина са Браничевом, Смедеревом и Београдом, односно Београда преко Ковина са рудником Нађбањом преовладавали су трговински и финансијски моменти. Почетком XVI века преко Београда обављан је промет Дубровчана из Срема и Будима са Србијом и Скопљем. У интен-

зивном додиру јужне Угарске и Славоније са Турцима у северној Србији после 1521. године Дубровчани нису учествовали. Тек с наступом турске војске у Угарској дубровачки трговци су настојали да ојачају своје позиције, посебно у Будиму и Осијеку, док их у мањим местима Срема и Ба-

ната углавном нестаје, прекидајући тако успешно пословање у другој деценији XVI столећа чак и по селима. За тканине, нажит, србијанско сребро и зачине Дубровчани су добијали сребро и неке друге метале, а умешали су се и у уносну трговину сољу на угарско-србијанској граници.

НАПОМЕНЕ

I

¹ Један пример: Monumenta ragusina (у даљем тексту: МР) II, Zagreb 1882, 341; МР V, 350—1. — Понекад је дубровачка влада, као 1361. године, слала двојицу скоротеча, по једног сваки од ова два правца (D. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, dio I, Zagreb 1980, 296).

² И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 30.

³ МР V (1897), 26, 27.

⁴ МР V, 212; И. Манкен, н. д., 427.

⁵ И. Манкен, н. д., 117 и 385.

⁶ С. Ђирковић, *Civitas Sancti Demetri, Сремска Митровица* (зборник), С. Митровица 1969, 59—60.

⁷ МР I (1879), 45; И. Манкен, н. д., 358.

⁸ МР V, 143, 144; И. Манкен, н. д., 335 и 172. — Поменути М. Менчетић налазио се 1333. године међу дубровачким колонистима у Руднику (МР I, 103).

⁹ Д. Динић-Кнежевић, *Дубровачки архив као извор за проучавање подручја данашње Војводине у средњем веку*, Зборник за историју Матице српске XIX, Нови Сад 1980, 152.

¹⁰ МР V, 190 (18. I 1326).

¹¹ И. Манкен, н. д., 177, 333 (година 1335).

¹² МР, II, 224; И. Манкен, 336.

¹³ С. Ђирковић, н. д., 63.

¹⁴ МР III, 33, 35, 105; IV, 22; Ј. Тадић, *Писма и упутства Дубровачке Републике*, књ. I, Београд 1935, 266; И. Манкен, н. д., 382, 237, 292, 416. — Неки Андрија де Дринкас био је 1368. у Митровици (Ј. Тадић, н. д., 191).

¹⁵ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 59—60. — О успостави конзулата на почетку трговачког рада у балканским земљама види: Г. Чремпшик, *Конзулати у Србији до Душановог времена*, Гласник Земаљског музеја т. 41, св. 2, Сарајево 1929, 81—94.

¹⁶ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 71.

¹⁷ МР II, 292; IV, 35—6.

¹⁸ МР III, 33; Хисторијски архив у Дубровнику (у даљем тексту: НАД), Test. not. V, 16—6'.

¹⁹ МР III, 104; И. Манкен, н. д., 27.

²⁰ Gelcich J.—Thallóczy L., *Ragusa és Magyarország öszeköttétesenek okleveltára*, Budapest 1887, 75.

²¹ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae XV*, Zagreb 1935, 239.

²² МР IV, 209, 225.

²³ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 341.

²⁴ И. Манкен, н. д., 342.

²⁵ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 341—2; С. Ђирковић, н. н., 64.

²⁶ И. Манкен, н. д., 271.

²⁷ Исто, 368. — Године 1345. једном Будимцу предата је управа Сремском комором, уз новчану обавезу према надбискупу (Као бел. 24/III, стр. 55). Већ и та чињеница указује на интезивне везе Срема и Будима.

²⁸ МР IV, 133 (27. XI 1372); М. Ивановић, *Прилози за историју царина у средњовековним државама*, Споменик 97, Београд 1948, 23.

²⁹ М. Ј. Динић, *Одлуке већа Дубровачке Републике*, књ. I, Београд 1951, 335.

³⁰ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 276, 279—80, 200.

³¹ Исто, 128—9 (16. IV 1381).

³² М. Ј. Динић, *Одлуке већа Дубровачке Републике*, књ. II, Београд 1964, 115; књ. I, 75.

³³ НАД, Div. сапс. XXIX, 39; И. Манкен, н. д., 153.

³⁴ Д. Динић-Кнежевић, н. д., 155—6. — Средином 90-их година трговци са трга Св. Димитрија одржавали су интензивније односе са Србијом. Због њих је децембра 1396. писано кнегињи Милици, удови кнеза Лазара. Поред тога њој је упућен агент у име Петра Јакушиног и трговаца који су се тада налазили у Србији (ХАД, Реф. XXX, 93' од 12. XII 1396). Једном Дубровчанину је, октобра 1395, дозвољено да може уговорити с једним од дубровачких марескалка (ветеринара-поткивача)

да уз награду од 20 дуката годишње и уз плаћену кирију за кућу у којој би становао оде до Митровице (Исто, 20' од 14. X 1395).

³⁵ И. Манкен, н. д., 391.

³⁶ М. Ј. Динић, *Одлуке већа II*, 450 (14. I 1389).

³⁷ К. Јиребек, *Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters, Almanach der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften* 49, Wien 1899, 442; С. Ђирковић, н. н., 64.

³⁸ М. Ј. Динић, *Одлуке већа II*, 334—5.

³⁹ Ј. Радонић, *Дубровачка акта и повеље*, књ. I, св. 1, Београд 1934, 195—6; G. Wenzel, *Magyar diplomaciai emlékek az Anjou-korból, III kötet, MNM, Acta extera*, Budapest 1876, 32—3; В. Храбак, *Dubrovačko srebro u Italiji i Kataloniji u XIV, XV i XVI veku*, *Istorijski glasnik* 1—2 1980, 64. — И. Манкен је без коментара (155) прихватила такво тумачење. То чини и Д. Форетић (н. д. 298).

⁴⁰ I libri commemoriali della Republica di Venezia, t. III, Venezia 1883, под 3, IV 1385.

⁴¹ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 128.

⁴² С. Ђирковић, н. н., 65.

⁴³ МР IV, 237. — Тражена је интервенција краља Твртка I, јер је глету одузео мачвански бан (С. Ђирковић, н. н., 65).

⁴⁴ И. Манкен, н. д., 259.

⁴⁵ Д. Динић-Кнежевић, н. н., 154—5.

⁴⁶ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis*, t. X, vol. 4, Buda 1841, 121—4.

⁴⁷ Ј. Радонић, н. д., књ. I, св. 2, 667—8.

⁴⁸ D. Foretić, *Povijest Dubrovnika I*, 298.

II

¹ С. Ђирковић, *Прилошци за историју Ковина у средњем веку*, *Зборник за историју Матице српске I*, Нови Сад 1970, 83.

² Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 43. — Види и: М. Медини, *Дубровник Гучетића*, Београд 1953, 87—90.

³ Т. Смичиклас, *Codex diplomaticus XIII*, 201—2.

⁴ С. Ђирковић, *Прилошци*, 83.

⁵ Ј. Тадић, *Писма и упутства*, 352 (Павле Побратовић).

⁶ P. Rokay, *Poslednje dve godine balkanske politike kralja Zigmunda (1435—1437)*, *Годишњица Филозофског факултета у Новом Саду XII/1 (1969)*, 92.

⁷ HAD, Ref. XXXIII, 106 (17. VI 1409) и 110 (18. VII 1409). — Одлуке о именовању друге две поменуте колегије публиковао је М. Ј. Динић, *Грађа за историју Београда у средњем веку*, књ. II, Београд 1958, 15. — О Савку М. Бобаљевићу види: Ј. Тадић, *Дубровачки портрети*, Београд 1950, 162—98; S. Gliubich, *Dizionario degli uomini illustri della Dalmazia, Zara-Vienna 1856*, passim.

⁸ HAD, Ref. XXXIII, 146 (13. III 1410) и 149, (27. V 1410).

⁹ HAD, Ref. XXXIV, 40 (23. VIII 1412).

¹⁰ Исто.

¹¹ В. Храбак, *Дубровачки привредници у Смедереву у доба Османлија*, *Анали Завода за повијесне знаности Истраживачког центра ЈАЗУ у Дубровнику*, св. XVII, Дубровник 1979, passim.

¹² М. Ј. Динић, *Из Дубровачког архива*, књ. I, Београд 1957, 66.

¹³ Gelcich-Thallóczy, н. д., 385.

¹⁴ С. Ђирковић, н. н., 85—6.

III

¹ I. A. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, B. III, Leipzig 1869, 251; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb 1902, 56—57.

² HAD, Ref. XXX, 46 (12. XII 1396).

³ Gelcich-Thallóczy, н. д., 450, 456, 481, 548—9, 533, 581, 597—8, 607 и друго. Илочани се помињу и код једног случаја заробљавања од стране Турака (Cons. rog. XX, 59' од 30. V 1468).

⁴ HAD, Ref. XXXI, 51'.

⁵ Исто, 173'.

⁶ HAD, Ref. XXXIV, 173'.

⁷ Исто, 70 (4. IV 1413).

⁸ Исто, 92 (22. X 1413). — Ser Johannes de Luca је погрешно означен као Лукаревић (Д. Динић-Кнежевић, н. н., 154).

⁹ HAD, Lam. for. III, 13.

¹⁰ HAD, Cons. min. IV, 71 (19. II 1427).

¹¹ Исто, 99' (12. VIII 1427).

¹² HAD, Div. not. XIX, 38' (август 1434).

¹³ HAD, Lam. for. XX, 71 (3. III 1446).

¹⁴ HAD, Div. not. XXVIII, 20' (28. VI 1444).

¹⁵ HAD, Div. sanc. XXIX, 218'.

¹⁶ HAD, Lett. Lev. X, 88', 43—4, 46—6', 85'.

¹⁷ Ј. Калић, *Цариници деспота Стефана Лазаревића у Угарској*, *Зборник Филозофског факултета XIII/1*, Београд 1976, 74—5, 81—2.

¹⁸ HAD, Test. not. XII, 48'; М. Ј. Динић, *Грађа за историју Београда у средњем веку*, књ. II, Београд 1958, 26—8; Ј. Калић, н. н., 82. — О деспотовим поседима у Угарској види и: G. Fejér, *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hungaria*, Buda 1844, 153.

¹⁹ HAD, Test. not. IX, 123; М. Ј. Динић, *Грађа II* 13—4.

²⁰ HAD, Cons. min. V, 47.

²¹ HAD, Div. not. XXVI, 162'—70.

²² HAD, Lam. for. XX, 249.

²³ HAD, Lett. Lev. X, 35'; Gelcich-Thallóczy, н. д., 328—30.

²⁴ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, t. X, vol. VII, Buda 1843, 199 (196—200).

²⁵ К. Јиречек, *Важност Дубровника у трговачкој повијести средњег вијека*, превео Б. Цвјетковић, Дубровник 1915, 93, бел. 73; Б. Храбак, *Средњовековни рудник и трг Рудишта под Авалом*, *Годишњак Музеја прада Београда III* (1956), 104.

²⁶ К. Јиречек, *Историја Срба*, књ. II, Београд 1952, 367, 368, 369; Д. Ковачевић, *Дубровачка насеобина у доба Деспотовине*. Ослобођење градова у Србији од Турака 1862—1867, Београд 1970, 117. — На угарском двору је било и других Дубровчана, као што је био саветник краља Матије Корвина Серафим Бунић (S. Gliubich, *Dizionario*, 46).

²⁷ Gelcich-Thallóczy, н. д., 305 (5. I 1425).

²⁸ G. Fejér, *Codex diplomaticus*, t. XI, *vojunicum*, Buda 1844, 297.

²⁹ М. Ј. Динић, *Грађа II*, 37—8.

³⁰ Исто, 83, 81—2, 81, 81, 80, 84—5.

³¹ N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, t. IV, Bucarest 1915, 250, 270.

³² HAD, *Deb. not.* XXXVI, 78—8' и XXXVII, 102'—3; XXXVI, 128.

³³ HAD, *Cons. rog.* XLI, 119 (5. V 1473).

³⁴ HAD, *Proc. not.* V, 90 од 20. XI 1472. — Новембра 1478. манастир Бођане у Бачкој саградио је неки приморски трговац Бодан, свакако Дубровчанин (Ј. Стојановић, *Стари српски записи и написи II*, Београд 1903, 51, № 2302).

³⁵ HAD, *Div. cans.* LXXIX, 113'—15.

³⁶ HAD, *Div. cans.* LXXXVI, 246 од 20. XII 1486. — Гучетић је донео неки новац по рачуну Николе Матковића, али је, на основу пресуде од 1480. године, у неку исплату у вези с њом био увучен и дубровачки бојадисар Јурко Михаовић (*Mob. ord.* XIII, 63 и 64 од 22. V 1492).

³⁷ HAD, *Mob.* X, 33' од 16. III 1487.

³⁸ HAD, *Mob.* VIII, 79'—80 ат од 13. X 1486.

³⁹ HAD, *Div. not.* LXVIII, 112' од 12. VI 1488. — Поменути Стјепан берберин узео је марта 1505. једног војника из Стона на двомесечну службу (*Cons. min.* XXVIII 141).

⁴⁰ HAD, *Div. not.* LXXI, 62'—3 (9. XI 1491), 68 (30. XI 1491).

⁴¹ HAD, *Cons. min.* XXVI, 131 од 31. VIII 1498.

⁴² HAD, *Cons. rog.* XXVI, 86' од 8. I 1499 (Франко Ив. Соржочевић). — Са писмима јавног значаја долазили су из Будима понекад и трговци, као Михо Уртишевић, јула 1492 (*Cons. rog.* XXVI, 276).

⁴³ HAD, *Cons. rog.* XXVII, 42 од 8. V 1493.

⁴⁴ HAD, *Mob. ord.* XVI, 16' ат од 11. I 1497.

⁴⁵ HAD, *Div. not.* LXXIII, 10'—11 од 22. VIII 1493.

⁴⁶ HAD, *Proc. not.* IX, 50' од 11. IV 1493.

⁴⁷ HAD, *Div. not.* LXXI, 84' од 9. I 1492 (арбитри у насталом спору).

⁴⁸ HAD, *Letf. Lev.* XVII, 2—2' и 3.

⁴⁹ Gelcich-Thallóczy, н. д., 666.

⁵⁰ Ј. Радоњић, *Дубровачка акта и повеље*, књ. II, св. 1, Београд 1935, 59—61.

⁵¹ HAD, *Div. not.* LXXXV, 39 од 22. I 1506. — Било је 14 прстенова са гемом и драгим камењем, 72 пара сребрних минђуша са позлатом, 4 драга камена разне боје, 8 ниски бисера, 35 сребрних прстенова, 1 сребрни ланац, малих сребрних прстенова, 1 златан крст са 4 драга камена, 46 сребрних дугмади, 75 позлаћених сребрних дугмади, 20 ниски са бисерима, 11 украса за кошуљу, другог ситног накита, 51 дукаат и 773 турске акче.

⁵² HAD, *Div. cans.* XCVIII, 172 од 18. I 1506.

⁵³ HAD, *Proc. not.* XI, 94 од 8. I 1508.

⁵⁴ HAD, *Cons. min.* XXX, 106 од 18. XII 1509.

⁵⁵ HAD, *Proc. not.* Xa, 197—7' од 18. IX 1505.

⁵⁶ HAD, *Div. cans.* C, 228,—9 од 25. X 1508.

⁵⁷ HAD, *Div. cans.* CI, 4—5 од 24. XI 1508.

⁵⁸ М. Ј. Динић, *Грађа II*, 92 (10. I 1503).

⁵⁹ HAD, *Div. cans.* CIV, 235' од 23. I 1514.

⁶⁰ HAD, *Proc. not.* XIIIa, 29—9'.

⁶¹ HAD, *Div. cans.* CVII, 19—9' од 12. XII 1516.

⁶² HAD, *Proc. not.* XII, 55'—6 од 22. XI 1512.

⁶³ HAD, *Div. cans.* CVI, 124 од 22. III 1516.

⁶⁴ HAD, *Div. cans.* CIX, 11—1' од 16. VII 1519.

IV

¹ A. Theiner, *Vetera monumenta historiam hungaricam sacram illustrantia*, t. II, Roma 1860, 692.

² F. Šišić, *Acta comitialia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. I, Zagreb 1912, 151, I. Mažuranić, *Turski Osijek, Osječki zbornik VII* (1960), 58.

³ Б. Храбак, *Дубровачки трговци у Београду под Турцима 1521—1551. године*, *Годишњак града Београда XIII* (1966), 31, 33.

⁴ HAD, *Tut. not.* I, 46.

⁵ HAD, *Div. not.* C, 16 од 2. IV 1528.

⁶ HAD, *Cons. min.* XXXIX, 158.

⁷ F. Engel, *Повјест слободног града Дубровника*, превео И. Стојановић, Дубровник 1903, 121.

THE CITIZENS OF DUBROVNIK IN HUNGARY AND THEIR LINKS
WITH BELGRADE AND SERBIA (1300—1541)

Bogumil Hrabak

Although it is sometimes not clearly denoted, the citizens of Dubrovnik who lived in Srem, Banat and Hungary, had trading links with their countrymen in mining centers and towns in Serbia. While the contacts with Mitrovica via Mačva had merely the character of communication, in the relations of Kovin with Braničevo, Smederevo and Belgrade, i. e. of Belgrade via Kovin with the mine of Nagybanya trading and financial moments prevailed. Early in the 16th century the merchants of Dubrovnik from Srem and Buda maintained through Belgrade traffic with Serbia and Skoplje. In an intensive touch of southern Hungary and Slavonia with the

Turks in northern Serbia after 1521 the citizens of Dubrovnik did not take part. Not sooner than with the incursion of the Turks into Hungary the merchants of Dubrovnik made efforts to strengthen their position, in Buda and Osijek in particular, while in the smaller places in Srem and Banat they mostly disappeared discontinuing in this way their successful trading even in the villages in the second decennium of the 16th century. In exchange for cloth, jewelry, Serbian silver and condiments, the merchants of Dubrovnik used to get silver and some other metals, aside this, they meddled in the profitable trade with salt on the Hungarian—Serbian frontier.